

DOI 10.36074/grail-of-science.29.04.2022.087

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЛЕКСИКИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ-МУЗИКАНТІВ

Бабаєвська Людмила Валеріївна

старший викладач кафедри іноземних мов

Харківський національний університет мистецтв імені

І.П. Котляревського, Україна

СЕКЦІЯ ХХVІ. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

Анотація. У статті розглянуто традиційні підходи до формування лексичних навичок, їх переваги і недоліки. Проаналізовано різні методи і прийоми навчання лексики, які можна поділити на 3 групи, відповідно трьом етапам навчання ЛО: етап презентації, етап активізації та етап активного використання лексики в комунікативних ситуаціях. Виявлено найбільші труднощі в оволодінні спеціальною лексикою, які пов'язані з такими лексикологічними явищами, як полісемія, запозичення, помилкові «друзі» перекладача, ідіоматичні фрази, аббревіатури, розбіжності в британському та американському варіантах англійської мови, і запропоновано шляхи їх подолання.

Ключові слова: професійна лексика, лексичні одиниці, методи, комунікативний підхід, музична термінологія.

Сьогодні, в 21 сторіччі, неможливо уявити собі перспективного, успішного музиканта, який не володіє навичками професійного спілкування з іноземними колегами. Володіння термінологією музичного мистецтва, його понятійно-категоріальним апаратом, уміння обговорювати професійні питання, готувати публічні виступи з галузевих питань, застосовуючи відповідні засоби вербальної комунікації та адекватні форми ведення дискусій, знаходити нову текстову, графічну, аудіо- та відеоінформацію, що міститься в англомовних фахових джерелах (як у друкованому, так і в електронному вигляді), писати ділові листи, перекладати англомовні професійні тексти рідною мовою, користуючись двомовними термінологічними словниками, електронними словниками – все це є обов'язковим для сучасного виконавця. У цьому контексті іноземна мова (в даному випадку англійська) набула надзвичайної вагомості в системі вищої освіти закладів освіти мистецького спрямування нашої країни. До числа найбільш важливих питань, пов'язаних з проблемою формування вмінь та навичок професійного спілкування англійською мовою у студентів музичного профілю, треба віднести перш за все оволодіння професійною лексикою, оскільки саме цей аспект вивчення мови є обов'язковим для:

- репродуктивної діяльності музикантів (розвитку навичок усного та писемного мовлення з метою здійснення іншомовної професійної комунікації);
- здобуття інформації з англомовних текстів фахового змісту та її перекладу.

Окрім цього вільне володіння лексичним матеріалом підвищує мотивацію студентів до навчання іноземних мов. Різні аспекти цього виду мовленнєвої діяльності досліджуються в роботах Дем'яненка М.Я, Зеленської О.П., Ніколаєвої С. Ю., Кравченко Т. М., Брецько І. І., Бопко І. З., Вороніної Г. Р., Baker J., Westruph, Lewis M., Najmus Sarifa [1-8]. У цих роботах розглядаються такі проблеми, як етапи формування лексичних навичок, методи і прийоми активізації нових лексичних одиниць (ЛО), сучасні та традиційні підходи до навчання лексики, особливості навчання спеціальної лексики окремих галузей, лексичні вправи та завдання для інтенсифікації засвоєння іншомовної лексики.

Отже наше завдання полягає в тому, щоб на основі аналізу методичних досліджень, досвіду роботи над лексикою, що має професійне спрямування, виявити найбільш раціональні методи і прийоми ефективного засвоєння та активізації лексичних одиниць, враховуючи, що музиканти повинні мати достатній запас лексики, і не тільки термінів, а і загальноживаних слів і словосполучень, які зустрічаються в спеціальній літературі.

Досліджуючи нові тенденції у навчанні іноземної мови, необхідно, на нашу думку, проаналізувати найбільш традиційні підходи до формування лексичних навичок та виявити їх недоліки і переваги.

Протягом багатьох років, починаючи з 18-19 ст., коли з'явився лексико-перекладний метод, лексиці не надавалося належної уваги. Основними шляхами засвоєння лексичного матеріалу в той час було механічне заучування, а також застосування аналогії на базі рідної мови. Але ж метод перекладу не завжди пояснює точне значення ЛО. Окрім цього його застосування може призвести до певних ускладнень: якщо студенти проводжуватимуть використовувати рідну мову як модель, на яку вони орієнтуватимуться при перекладі лексичних одиниць з рідної мови на будь-яку іншу, вони не зможуть побудувати необхідну схему, враховуючи зв'язки між різними одиницями в іншій мові. Також, здійснюючи більшу частину пояснень на рідній мові, викладачі позбавляють студентів відчуття перебування в атмосфері іноземномовного середовища. Таким чином можна зробити висновок, що використання перекладного методу не може бути дуже ефективним у навчанні іноземній лексиці на сучасному етапі, оскільки цей метод було відірвано від реальної комунікації, тому, що тут основними засобами активізації лексики були письмові вправи: відповіді на запитання, заповнення пропусків, написання творів та перекладні вправи.

Пізніше, в 70-і роки 19 ст. було розроблено багато нових засобів вивчення лексики, які відігравали велику роль в становленні і розвитку прямого методу. Незважаючи на те, що в центрі уваги прихильники цього методу ставлять вивчення повсякденної лексики, вони заперечують роль рідної мови в навчальному процесі, ставлячи тим самим студентів в повну залежність від викладача. До того ж безперекладні засоби, на думку професора Ніколаєвої С. Ю., не можна вважати універсальними. "Вони не завжди надійні, оскільки абстрактні поняття не піддаються наочному зображенню, їх опис потребує більших затрат часу, а синонімів, які повністю співпадають за значенням не існує." [3].

Початок ХХ століття характеризується інтенсивною розробкою та розвитком нових методів, спрямованих на репродуктивне і рецептивне оволодіння мовою. Серед перших і найбільш відомих є усний метод Гарольда Пальмера. Одна з найважливіших ролей у вивченні іноземних мов відводилася засвоєнню лексичного матеріалу. У 1920-х та 1930-х роках було зроблено декілька великомасштабних досліджень у сфері вивчення лексики. Цьому сприяло два фактори. По-перше, спеціалісти-методисти, у коло котрих входив Гарольд Пальмер, разом прийшли до висновку, що вокабуляр є одним з найважливіших аспектів вивчення іноземної мови. По-друге, у деяких країнах зросла роль навичок читання для більш ефективного засвоєння іноземної мови, про що свідчить доклад, зроблений британським лінгвістом Майклом Вестом, який у 1920р досліджував роль англійської мови у Індії. [9]

Пальмер та Вест намагалися створити наукову та раціональну базу для відбору лексичних одиниць. Згідно з їх теорією форма нових слів та речень вводиться за допомогою прикладів, а ні через граматичні пояснення або опис. Значення нових лексичних одиниць неможна розкривати шляхом перекладу, а достатньо зробити це через візуалізацію (малюнки, дії, міміка). Пальмер висуває імітацію, підстановку та заучування на пам'ять як основні принципи навчання іноземній мові. Велику увагу він приділяє усному мовленню, отже лексичний матеріал вивчається у бесіді на побутові теми. Це призводить до негативних наслідків, адже штучне стримування мовленнєвої діяльності, переважання механічного заучування та імітації залишає мало місця для ініціативного мовлення, яке, як вважає Пальмер, розвивається самостійно на основі сформованих мовленнєвих навичок.

Розвитком ідей Пальмера став так званий аудіо-лінгвальний метод, розроблений Чарльзом Фрізом та Робертом Ладо в США. Згідно з цим методом основний зміст навчання іноземній мові на початковому етапі складає граматику, а лексиці відводиться другорядна, допоміжна роль. Прихильники аудіо-лінгвального методу стверджували, що лексику потрібно вивчати лише у контексті. Тобто, при ознайомленні студентів з новими словами необхідно не тільки записати ці слова, але й розглянути їх структуру (граматику) і контекст. Особливо це важливо, якщо лексичні одиниці стають більш абстрактними. Для того, щоб бути впевненим в тому, що студенти розуміють значення того чи іншого слова, викладачеві слід використовувати більш ніж одну ситуацію або контекст. Кількість слів, які студенти повинні засвоїти протягом усього курсу навчання варіюється в залежності від того, на що спрямоване навчання – на мовлення, читання, або розуміння на слух. Лексика відбирається за принципом частотності, або на основі вживаності синонімів. В аудіо-лінгвальному методі основна увага зосереджується на структурах, а лексиці не надається особливого значення, що й відрізняє його від прямого методу, де лексичний аспект речення часто є визначальним.

На відміну від всіх вищезазначених методів найбільш ефективним виявився комунікативний підхід до викладання англійської мови, оскільки комунікація відіграє вирішальну роль в житті людини. У більшості закладів вищої освіти цей метод і досі займає перше місце серед викладачів та

методистів. Він охоплює різні методи і прийоми навчання лексики, які можна поділити на 3 групи, відповідно трьом етапам навчання ЛО:

1) етап презентації (включає в себе вербальні та невербальні методи);

Існує багато способів пояснення значення нових слів, найпоширенішими з яких є:

- ілюстрація (наприклад, елементи нотного письма: staff, note, sharp, flat, natural, triple, treble clef, bass clef, tie, rest, stem of a note, etc.);

- пантоміма (особливо добре підходить для презентації дієслів-дій або музичних інструментів);

- синоніми/антоніми (підходить для пояснення абстрактних або складних понять, наприклад, augmented (=enlarged) fifth, soft (=not loud) sound, blue (=sad) notes);

- дефініція або тлумачення іноземною мовою (можна застосовувати на більш просунутому етапі вивчення іноземної мови);

- контекст (складання невеликих образних і зрозумілих ситуацій з використанням нових слів. Важливо, щоб контекст вживання слова був «прозорим», тобто однозначним і зрозумілим).

2) етап активізації (відпрацювання) введеної лексики (ігрові вправи, вправи на зіставлення та заповнення пропусків в тексті, кросворди, тощо);

3) етап активного використання лексики в комунікативних ситуаціях (рольові ігри, проблемні питання, дискусії і т.д.).

Всі ці етапи тісно пов'язані між собою і повинні завершуватися серією вправ. Для того щоб лексичні вправи представляли собою цілісну систему і були результативними, необхідно:

- створити відповідний відбір і організацію лексичних одиниць;

- встановити методичну типологію труднощів;

- розподілити матеріали за темами, цільовою спрямованістю та роком навчання;

- визначити етапи засвоєння лексики;

- зградувати всі вправи за ступенем складності;

- в кожній вправі відпрацьовувати лише одну трудність;

- будувати всі вправи на знайомому матеріалі;

- послідовно згрупувати всі вправи для формування мовленнєвих навичок та вмінь;

- враховувати властивості довгострокової та оперативної пам'яті, зорового, слухового, та рухомоторного аналізаторів. [2]

Окрім цього вправи забезпечують засвоєння лексичних знань, розвиток первинних вмінь свідомого оперування лексикою, лексичних навичок, розвиток творчого вміння включати ЛО в мовленнєву ситуацію. Вони повинні охоплювати всі сторони слова – його форму, значення і вживання, а також враховувати особливість слів, їх вживання, труднощі, які можуть виникати під час розпізнання слів у текстах і в усному мовленні, та під час відтворення в усному і писемному мовленні. Досвід роботи з майбутніми музикантами свідчить про те, що найбільші труднощі в оволодінні спеціальною лексикою пов'язані з такими лексикологічними явищами, як:

- Полісемічність багатьох термінів (bell – укр. дзвіночок, бубенець; раструб; anthem – гімн; церк. хорал, тощо.)

- Велика кількість запозичень (buccina – лат. сер.вік. "сигнальний ріжок"; intermezzo – іт. "інтермедія"; forte – іт. "голосно"; chanson à boire – фр. "застільна пісня" і т.д.)

- Помилкові «друзі» перекладача (discman – не діджей або той, хто любить ходити на дискотеки, а CD-плеєр; cymbals – не цимбали, а тарілки)

- Ідіоматичні фрази (all that **jazz** – "і все таке інше", to face **the music** – "відповідати за наслідки", to change one's **tune** – "змінити рішення")

- Абrevіатури (bal(s) = ballad opera(s); hn = horn; movt(s) = movement(s))

- Розбіжності в британському та американському варіантах англійської мови деяких музичних термінів (BE. semibreve – AE. whole note – укр. ціла нота, і т.д.)

Для того щоб подолати ці труднощі студентами необхідно мати багато практики. Нові слова повинні повторюватись якомога частіше, щоб студенти мали можливість знову зустрітись з ними, особливо якщо вони їх ще не запам'ятали. Швидке засвоєння ЛО в межах комунікативного методу передбачає виконання таких завдань:

- перефразувати речення, використовуючи нову лексику;
- скласти та презентувати діалог;
- провести інтерв'ю або опит;
- написати та презентувати проектну роботу;
- виконати завдання на заповнення "інформаційних пропусків";
- відповісти на поширені запитання, застосовуючи нову лексику. [6]

Під час повторення ЛО необхідно слідкувати за процесом виконання завдань і оцінювати студентів. Дуже важливо помічати, коли студенти уникають нові ЛО і не використовують їх у спілкуванні. Якщо у студентів немає проблем з мовою, можна переходити до інших видів роботи; якщо проблеми все ж таки існують, необхідно звернути увагу студентів на нову лексику та повторити її.

Якщо відпрацьовувати таким чином слова всіх тематичних груп, активна лексика буде добре засвоєна.

Ситуативне вживання нових ЛО повинно здійснюватися на основі комунікації. Комунікативні вправи дають студентам можливість практично використовувати засвоєні ЛО; розвивають стосунки між викладачем і студентами, адже комунікація є невід'ємною частиною навчального процесу.

Найбільш популярною формою комунікації між студентами з застосуванням нової лексики є рольові ігри, симуляції та дискусії.

Рольова гра являє собою умовно-комунікативне завдання для активізації контролю вивченого матеріалу, для виконання якого студенти отримують відповідні соціальні ролі й мусять вести себе відповідно зі своєю роллю та визначеною ситуацією. Картки підказки допомагають спрямувати полілог в необхідне русло.

Ще одним схожим завданням, завдяки якому можна перевірити рівень володіння ЛО є симуляції. Тільки тут студентам потрібно виразити свою реакцію на конкретну вигадану ситуацію.

Під час дискусії на актуальні теми студенти мають можливість висловити свою думку, заперечити або погодитись з іншими, використовуючи засвоєний лексичний матеріал.

Всі ці завдання забезпечують ефективне поєднання мотивації і можливості для розмовної практики.

Висновки. Підсумовуючи вищесказане, зазначимо, що під час навчання спеціальній лексиці в закладах вищої освіти мистецького спрямування викладачі іноземних мов мають враховувати такі важливі питання, як методи та прийоми презентації, активізації та контролю спеціальної лексики; труднощі в оволодінні спеціальною лексикою; розробка вправ для ефективного засвоєння лексичного матеріалу.

Список використаних джерел:

- [1] Зеленська, О. П., Бондаренко, В. А. (2003). Організація роботи з лексикою на заняттях з англійської мови в немовному ВНЗ. *Актуальні проблеми викладання іноземних мов у вищій школі*, (5), 47-52.
- [2] Демьяненко, М. Я., Лазаренко, К. Я., Мельник, С.В. (1984). *Основы общей методики обучения иностранным языкам*. (с.154-157). Киев: Выща школа.
- [3] Ніколаєва, С. Ю. (1999). *Методика навчання іноземним мовам у середніх навчальних закладах*. (с. 92-103; 292). Київ: Левіт.
- [4] Кравченко, Т. М., Брецько, І. І., Бопко, І. З. (2019). Методи та прийоми навчання термінологічної лексики у курсі англійської мови професійного спрямування для студентів спеціальності «маркетинг». *Міжнародний науковий журнал «ОСВІТА І НАУКА»*, (1(26)), 117-121.
- [5] Вороніна, Г. Р. (2013). Шляхи ефективного вивчення професійно-орієнтованої термінології студентами технічних спеціальностей. *Сучасні методи викладання іноземної мови професійного спрямування у вищій школі*, 55-64.
- [6] Baker J., Westrup, H. (2000). *The English Language Teacher's Handbook* (p. 46-54). UK: VCO Continuum.
- [7] Lewis M. (1999). *Lexical Approach*. London: Commercial Color Press.
- [8] Sarifa, N. (2018). Techniques of Teaching Professional Vocabulary with special reference to Vocabulary used in Media. *International Journal of Linguistics, Literature and Translation*, 1(4), 44-47. Retrieved from <https://al-kindipublisher.com/index.php/ijllt/article/view/1444>
- [9] Richards J. C., Rodgers T. S. (1993). *Approaches and Methods in Language Teaching: a Description and Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.